

INTERVIEW

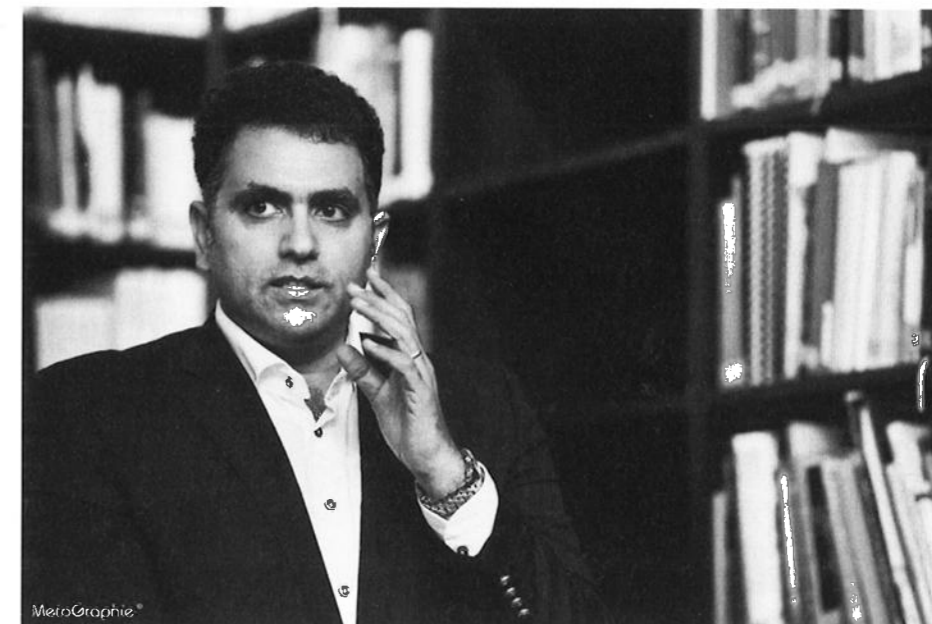
Arabistiek en Islamkunde te Leuven: nauw verweven thema's in een dynamische omgeving

Een interview met Amr Ryad

Sakina Loukili

Op 1 oktober 2017 verruilde Amr Ryad (1975) Nederland voor België toen hij werd aangesteld als hoogleraar Arabistiek en Islamkunde aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hiervoor was Ryad onder andere werkzaam bij de Universiteit Leiden en de Universiteit Utrecht. Voor *ZemZem* vertelt hij over zijn academische loopbaan, onderzoeksinteresses en zijn huidige en toekomstige bezigheden aan de KU Leuven.

Ryad is een paar dagen op werkbezoek in Amsterdam als we elkaar ontmoeten in een druk café op de Nieuwmarkt. Hij is opgewekt, ondanks de lange werkdag die hij achter de rug heeft. Terwijl we wachten op onze koffie en thee, gaan we terug naar de tijd die Ryad als scholier en student doorbracht in zijn geboorteland Egypte. Omdat Ryad al op jonge leeftijd ambieerde ooit aan de gerenommeerde Al-Azhar Universiteit in Caïro te studeren, doorliep hij de middelbare school van Al-Azhar. Daar kwam Ryad erachter dat hij uitblonk in (vreemde) talen en ook toen al had hij interesse in de studie van de islam. Hoewel hij binnen het gezin de eerste was die koos voor een universitaire studie, gaven zijn ouders hem de vrijheid zelf de keuze van zijn vervolgonderwijs te bepalen. Het programma 'Islamic Studies in English' aan de Faculteit Talen en Vertaling van de Al-Azhar Universiteit bood onder andere een minor talen, linguïstiek en literatuur aan: een ideale manier voor Ryad om zijn interesse voor theologie en talen te combineren. Als ik doorvraag waarom hij nu juist zo geïnteresseerd was in islamstudies, haalt Ryad herinneringen op aan zijn kin-

Amr Ryad bij het Nederlands-Vlaams Instituut in Caïro (NVIC), oktober 2019. Foto: Metographie Art

dertijd: 'Net als de andere kinderen in mijn dorp volgde ik Koranlessen. Ik heb mooie herinneringen aan mijn oude Koranleraar. Hij moedigde mij als kind aan kritisch na te denken en te studeren. Ik was pas een jaar of twaalf toen ik al te vinden was op de *minbar*, de preekstoel, in de dorpsmoskee. Daarnaast had ik een passie voor de Arabische taal, ik schreef regelmatig poëzie en luisterde graag naar buitenlandse zenders op de radio, zoals de BBC.'

Na het afronden van zijn studie aan Al-Azhar heeft Ryad nog een jaar als docent Engels gewerkt op een basisschool in Caïro, tot hij via een studievriend van de Nuffic-beurs hoorde, waarmee hij uiteindelijk in 1999 naar Nederland zou komen.¹ Twee jaar later studeerde hij cum laude af en verkreeg een MA-diploma Islamologie aan de Universiteit Leiden. Net als voor menig nieuwkomer vormde het leren van de Nederlandse taal nog een struikelblok, hoewel het feit dat hij in Caïro Duits had geleerd, aan Al-Azhar en het Goethe Instituut, van pas kwam. Ryad: 'Mijn eerste baan in Nederland was als vakkenvuller bij de Albert Heijn, zo leerde ik de taal in de praktijk.' Hij voegt er lachend aan toe: 'In het bijzonder het leren van de namen van al die verschillende appelsorten, dat was een aparte ervaring.'

In 2003 werd Ryad als aio aangesteld bij de Faculteit Theologie aan de

*'Mijn eerste baan
in Nederland was
als vakkenvuller'*

Het eerste Europese Moslimcongres in Genève, 1935. Bron: Familiearchief van Charles Mohammed Ali van Beetem, een Nederlandse bekeerling tot de islam

Universiteit Leiden en begon daar aan zijn promotieonderzoek over de islamitische hervormingsdenker Rashid Rida (1865-1935) en diens tijdgenoten.² Rida wordt gezien als een van de grondleggers van het salafisme in de twintigste eeuw, dat in de jaren twintig nog getypeerd kon worden als een progressieve stroming binnen het islamitische intellectuele gedachtegoed. In de jaren dertig vertoonde het salafisme in groeiende mate radicale ideeën, en inmiddels is het in West-Europa een zeer beladen term. Het salafisme wordt doorgaans gezien als een conservatieve, fundamentalistische stroming binnen de islam die haaks zou staan op het moderne leven. Als ik aan hem vraag hoe zijn promotieonderzoek zich verhoudt tot het roerige

'De term salafisme is als het ware gekaapt'

debat over salafisme zoals dit nu in Nederland wordt gevoerd, knikt hij een paar keer nadenkend: 'Dat is een heel goede vraag. Mijn eigen visie is dat het salafisme zoals dit gepropageerd is door Rida en andere moslimhervormers in zijn tijd van een andere orde is dan de militante interpretatie die nu dominant is, waarbij de term salafisme als het ware gekaapt is door bepaalde groeperingen. Ik denk dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen mensen die zichzelf – terecht of niet – als salafist beschouwen en de islam willen hervormen, en mensen die zichzelf salafist noemen en de moderniteit, hoe je die ook interpreteert, willen

islamiseren. Deze beide interpretaties kunnen tot een hervormingsgezinde of juist tot een heel conservatieve uitleg leiden. Doordat deze verschijnselen zich als het ware parallel aan elkaar voordoen, kan voor buitenstaanders een beeld ontstaan dat tot verwarring leidt en dat is heel begrijpelijk.'

Moslims in Europa tijdens het interbellum

In 2013 kreeg Ryad een grote beurs toegekend van de European Research Council (ERC) voor een onderzoeksproject over de intellectuele geschiedenis van moslims tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog (1918-1946).³ Hij noemt het ERC-project zijn grootste academische mijlpaal tot nu toe: 'Bij de Universiteit Leiden heb ik destijds de ruimte gekregen om dit projectvoorstel uit te werken en daar ben ik mijn oude universiteit dan ook zeer erkentelijk voor. Daarna heb ik het project voortgezet aan de Universiteit Utrecht en de afrondingsfase vond plaats aan de KU Leuven. Tijdens het project heb ik samengewerkt met een groot aantal internationale onderzoekers en de onderzoeksgroep zelf bestond uit een fantastisch team met jonge, zeer betrokken collega's.'⁴ Het project gaat uit van de verwevenheid tussen de islamitische intellectuele geschiedenis en die van Europa. Op die manier heeft het een bijdrage willen leveren aan de manier waarop er wordt gekeken naar de verschillende 'geschiedenissen' en invalshoeken. Ryad: 'Als een Europese

Indonesische moslims in Den Haag tijdens het interbellum. Bron: Familiearchief van Charles Mohammed Ali van Beetem, een Nederlandse bekeerling tot de islam

reiziger zijn memoires schrijft in Egypte, zullen we eerder zeggen: dat is een Europeaan die over Egypte schrijft. Terwijl het net zo goed onderdeel is van de Egyptische geschiedenis. En andersom: als een moslim in Europa is, maakt dat zowel deel uit van de islamitische wereld als van de Europese geschiedenis. Die werelden kunnen niet los van elkaar gezien worden.'

Hij voegt eraan toe: 'Overal zien we nog sporen van de ontmoeting tussen beide werelden in deze periode. Zo heb je bijvoorbeeld in Londen de Woking Mosque (1914), de Wilmersdorfer Moschee in Berlijn (1926) en La Grande Mosquée de Paris (1926). Naast hun religieuze karakter, waren deze moskeeën ook bedoeld als propagandacentra waarmee de Europese koloniale mogendheden dachten een positief, uitnodigend imago te bevorderen tegenover de moslimwereld ten aanzien van de islam. Deze zomer was ik in Mainz, waar ik als senior fellow werkzaam was bij het Leibniz Institut für Europäische Geschichte. In Mainz tref je bijvoorbeeld een islamitische begraafplaats aan van soldaten die daar gestationeerd waren tijdens het interbellum toen het Rijnland bezet was door Franse troepen en daar destijds zijn overleden. Zo zijn er veel aanwijzingen voor dit deel van de geschiedenis, maar verder dan aantallen en namen komen we voorlopig nog niet.'

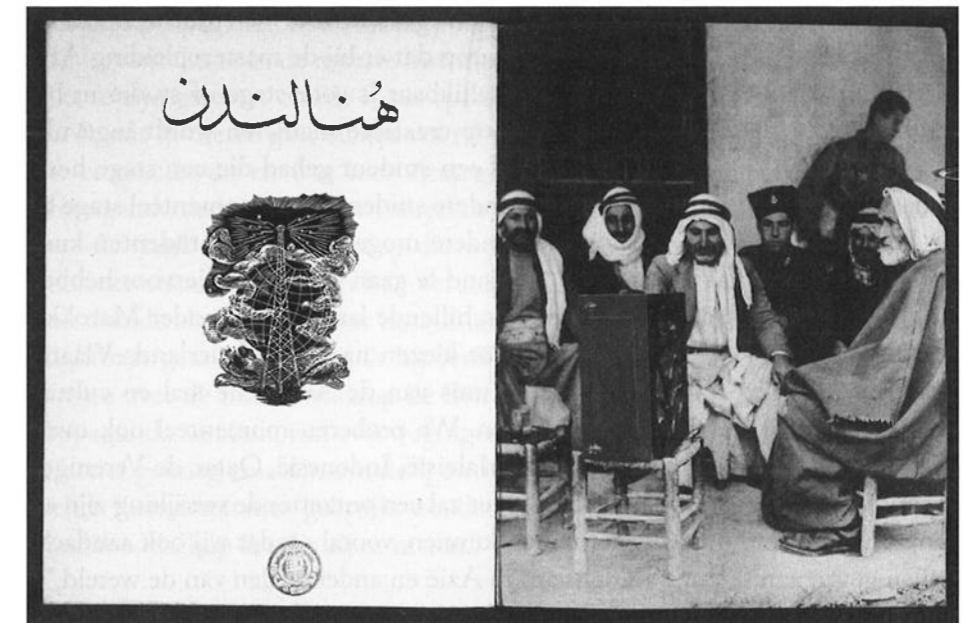
De overstap naar de Katholieke Universiteit Leuven

We praten vervolgens over Ryads nieuwe positie als hoogleraar Arabistiek en Islamkunde aan de Katholieke Universiteit Leuven. Een jaar voor zijn aanstelling werd hij uitgenodigd door zijn Belgische collega's, sociologe Nadia Fadil en wijlen islamoloog Gino Schallenberg (1965-2017) om een lezing te geven in een interdisciplinaire lezingenreeks over de islam, wat hem toen een

'Overal zien we nog sporen van de ontmoeting tussen beide werelden'

positieve indruk gaf van de universiteit en de werkomgeving.⁵ In 2017 volgde Ryads benoeming tot hoogleraar aan de Faculteit Letteren. Geanimeerd vertelt hij: 'Het werken aan de KU Leuven is een verrijkende ervaring. Er wordt goed samengewerkt met andere universiteiten en er wordt continu gezocht naar nieuwe samenwerkingsverbanden. Zo is de afdeling Arabistiek en Islamkunde onlangs lid geworden van de Nederlandse Interuniversitaire School voor Islamstudies (NISIS).⁶

Naast zijn taken als onderzoeker neemt Ryad binnen het onderwijs een aantal vakken voor zijn rekening, waaronder 'Actuele thema's uit de Arabistiek en Islamkunde'. Hierin behandelt hij kernbegrippen en stromingen binnen de islam en kijkt hij bijvoorbeeld naar hoe het concept van de arabistiek historisch

Een pamflet met de tekst 'Dit is Londen' in het Arabisch. Dit pamflet werd door de Britse overheid gebruikt om de nieuwe Arabische radioservice van de BBC te promoten. Bron: The British Library in Londen

vorm heeft gekregen in de Lage Landen. Daarnaast geeft hij een inleiding in de Arabische letterkunde, waarin hij zijn passie voor Arabische literatuur en zijn vergaarde kennis van de Al-Azharopleiding kwijt kan. Ten slotte zijn er ook nog plannen om binnenkort een vak op te zetten dat 'Academisch Arabisch' zal heten. Ryad: 'In Leuven is het taalbeheersingsniveau erg hoog. Zo heb ik de mastercolleges vrijwel volledig in het Arabisch kunnen geven. In de colleges behandelen we niet alleen traditionele teksten zoals handschriften, maar bijvoorbeeld ook materiaal uit kranten en tijdschriften.'

Arabistiek en Islamkunde

Ryad vertelt enthousiast over een aantal activiteiten die getuigen van een voortvarende houding van de Faculteit Letteren aan de KU Leuven. Zo neemt hij deel aan een faculteitsbreed nieuw vak 'Interculturaliteit in de mondiale wereld'. Ryad: 'Binnen deze collegereeks ga ik enerzijds vertellen over beeldvorming in de media over de islam en anderzijds over de wijze waarop bepaalde begrippen historisch en religieus kunnen worden uitgelegd vanuit de islamitische traditie. Andere collega's, waaronder uit de vakgroepen geschiedenis, taal- en letterkunde en regiostudies vertellen bijvoorbeeld over de koloniale geschiedenis van België en diversiteit van talen en culturen. Deze cursus wordt met ingang

van het huidige academische jaar verplicht gesteld voor de studenten van de Faculteit Letteren.' Daarbij wijst Ryad erop dat er bij de masteropleiding Arabistiek en Islamkunde een halfjaar beschikbaar is voor stage of studie in het buitenland en dat dit door studenten op creatieve manieren wordt ingevuld. Hij licht toe: 'We hebben bijvoorbeeld een student gehad die een stage heeft gedaan bij een ngo in Jordanië en een andere student loopt momenteel stage bij de Verenigde Naties in Beiroet. Een andere mogelijkheid die studenten kunnen kiezen is een halfjaar in het buitenland te gaan studeren. Hiervoor hebben we overeenkomsten afgesloten met verschillende landen, waaronder Marokko. Studenten kunnen er uiteraard ook voor kiezen naar het Nederlands-Vlaams Instituut in Caïro te gaan om hun kennis van de Arabische taal en cultuur en hun spreekvaardigheid te verbeteren. We proberen momenteel ook overeenkomsten te sluiten met landen als Maleisië, Indonesië, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten en Zuid-Afrika. Het zal een ontzettende verrijking zijn als onze studenten straks ook daar terecht kunnen, vooral omdat wij ook aandacht willen geven aan thema's als de islam in Azië en andere delen van de wereld.'

Toekomstplannen

Als onze bestelde drankjes met veel excuses eindelijk op tafel arriveren, besluit ik naar het einde van het interview toe te werken met een laatste vraag: welke onderzoekslijnen zou Ryad, nu hij in Leuven zit, verder willen uitwerken? Hij neemt even nadenkend een slok van zijn thee voor hij antwoord geeft: 'Ik zou graag willen voortbouwen op mijn eerdere werk over de transnationale geschiedenis van Europa, gezien door het prisma van de hadj.⁷ Daarbij kun je denken aan het bestuderen van verschillende Europeanen die naar Mekka zijn gegaan, zoals de tot de islam bekeerde Nederlandse dr. Pieter Hendricus van der Hoog. In Nederland is hij bekend vanwege zijn cosmeticamerk.'

Ryad houdt zich momenteel vooral bezig met de invloed van de digitalisering op de islamstudie. Er zijn inmiddels twee projecten over gestart waarin hij betrokken is. Ryad: 'Een van deze projecten is het Marie Curie ITN-programma "Mediating Islam in the Digital Age" waarbij vijftien jonge wetenschappers aan verschillende Nederlandse en Europese universiteiten aan de slag zullen gaan om te onderzoeken hoe digitalisering invloed heeft op de manier waarop islam in de huidige tijd vorm krijgt. Dit consortium biedt een intensief trainingsprogramma voor kennis en vaardigheden op het gebied van digitalisering en technologische ontwikkelingen om deze nieuwe trends binnen de islamstudies toe te passen.⁸ Vanuit Leuven werk ik ook mee aan een tweede project "Computational Study of Culture: Cultural Analytics for Modern Arab and Islamic Studies". Dit wordt door de Qatar Foundation in Doha gefinancierd.⁹

Een andere onderzoekslijn waar Ryad momenteel door is gefascineerd, is de

westerse propaganda in de Arabische wereld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij legt uit dat er in de meeste historische onderzoeken tot nu toe een neiging lijkt te zijn geweest om de focus specifiek te richten op de Duitse propaganda. Ryads interesse gaat echter vooral uit naar de Britse propaganda. Hoe zag die er precies uit en wat voor strategieën ontwikkelden de Britten om deze propaganda door te kunnen voeren in de Arabische wereld? Ryad gebruikt de BBC als voorbeeld, een omroep die werd opgericht in de jaren twintig als de publieke staatsomroep van het Verenigd Koninkrijk, maar in de jaren dertig ook diende als medium voor anti-Duitse propaganda in de Arabische wereld.' Zichtbaar geanimeerd vertelt hij verder: 'In de archieven lees je fascinerende dingen over de manier waarop de Britten nadachten over de vormen die deze propaganda aannam, van overwegingen of bijvoorbeeld het Standaardarabisch effectief genoeg zou zijn om de "gewone" Noord-Afrikaan te bereiken tot aan welke Koranrecitaties gebruikt zouden moeten worden om de Britse propagandaaboondschap kracht bij te zetten.'

Sakina Loukili is promovenda bij de Koninklijke Nederlandse Academie voor de Wetenschap (KNAW) en werkt bij het Meertens Instituut in Amsterdam. Haar onderzoek richt zich op islam, politiek en sociale media in Nederland.

Noten

1 Nuffic is een Nederlandse non-profit organisatie voor internationalisering in het onderwijs en is gevestigd in Den Haag. De organisatie verstrekt onder andere beurzen aan Nederlandse en buitenlandse studenten om de internationale samenwerking tussen Nederlands onderwijs en het buitenland te bevorderen.

2 Het proefschrift is gepubliceerd als: Umar Ryad, *Islamic Reformism and Christianity: A Critical Reading of the Works of Muhammad Rashid Rida and His Associates (1898-1935)* (Leiden: Brill, 2009).

3 De volledige titel van het (Engelstalige) project is: *Neither visitors, nor colonial victims: Muslims in interwar Europe and European trans-cultural history*. Dit voorjaar is het project geëindigd.

4 Het projectteam bestond naast Ryad als projectleider uit twee promovendi en een postdoc-onderzoeker: Andrei Tirtan, Sophie Spaan en Mehdi Sajid.

5 LIIS Lecture getiteld 'What Went Wrong with Salafism? A Historical Approach to Modern Islam', gehouden op 15 december 2016.

6 NISIS is een Nederlandse nationale onderzoeksschool voor de studie van islam en moslimsamenlevingen.

7 Umar Ryad, red., *The Hajj and Europe in the Age of Empire* (Leiden: Brill, 2016).

8 <https://www.itn-mida.org>.

9 <https://pub.qgrants.org/Awards/ProjectDetails?p=27299>.